

Van Den Herd

tijdschrift

van de

HEEMKUNDEKRING DE HEERLIJKHEID OIRSCHOT

=====
Jaargang 14 nummer 3 - november 2007
=====

Redactie: Clari van Esch-van Hout

Straten 16
tel. 575260

Hanneke v.d.Bogaart-Vugts

Molenstraat 12
tel. 572221

Ans Verhouden - Vermeulen

Snellaertsstraat 16
tel. 572303

Lay-out: Jack van Nunen
Ans Verhouden - Vermeulen

Overname van artikelen is toegestaan met bronvermelding.
ISSN 1387 - 2060

Openstelling heemkamer

Sint Jorishof 51a

5688 BL Oirschot

Gedurende de zomertijd: maandagavond van 19.00-21.00 uur

Gedurende de wintertijd: maandagmiddag van 14.00-16.00 uur

In de vakantiemaanden juli en augustus is de heemkamer alleen na afspraak geopend.

Kopij voor de volgende uitgave kunt u tot 1 januari 2008 aanleveren.

De redactie kan de historische juistheid van de inhoud van de artikelen niet in alle gevallen controleren; eventuele onjuistheden zijn voor rekening van de auteur.

WERKGROEP 'T KLEINOOD'

Graag wil ik een kleinigheid kwijt over deze werkgroep. Ik weet van het bestaan van Monumentenzorg, Monumentenwacht en dergelijke, die klaarstaan om vooral het grootschalige in de smiezen te houden. Het kleine, eenvoudige voorwerp of object is echter ook waardevol en dus beschermwaardig. En daar ontbrak het m.i. aan in Oirschot. Onze groep gaat waken over deze toestanden. Dat gebeurt kleinschalig en tactvol tegenover bezitters/eigenaren. Het mag ook niet veel kosten met zich meebrengen, want sponsors hebben we niet en ik ben er tegen de overheid overal voor in te spannen. Het heeft trouwens niet altijd met geld te maken. Het kan zijn: attenderen op de staat van onderhoud en een beleefd verzoek om aandacht hiervoor bij eigenaar, overheid of iets dergelijks. We zijn maar begonnen en we zien wel hoever we komen. Stilzitten gebeurt er al teveel! Verder is het voor ons groepje fijn en leerzaam. Je leert Oirschot echt kennen, tot in detail, en het is gezellig samen rond te struinen: een sociaal gebeuren.

We zijn van wal gestoken op 1 augustus 2006. Waarom op die datum? Dan is het van oudsher de Oirschotse heiligendag, namelijk de feestdag van St. Petrus-Banden. Het is de bedoeling jaarlijks op die dag (of omstreeks) op stap te gaan. Gedacht is aan onze eindejaarlijkse tocht naar O.L.Vrouw van de H.Eik, die heeft ook plaats op een historisch gegronde datum, namelijk op het feest van Onnozele Kinderen. Op deze manier worden er al twee oude benamingen in ere gehouden.

Ik kan hier geen opsomming geven, maar ik weet dat er een schat aan kleinsteden in Oirschot zijn. Trouwens het kan ook zo zijn dat er iets ontbreekt. Als we zo'n leemte constateren, maken we er werk van om het gebrek op te vullen. Bepaalde personen moeten eerst benaderd worden voor het openbaar gemaakt wordt. In zijn algemeenheid noem ik: gevelstenen, windvanen, jaartallen, oude muren, opschriften, Madonna's, beelden, grenspalen, kapellen, wegkruisen enzovoorts in binnen- en buitengebied. In 'Van den Herd' hebben we al eerder aandacht besteed aan onze doelstellingen.

Wie doen er mee? Ik ben gebombardeerd tot voorzitter en de leden zijn Frits Speetjens, Corry van der Schoot, Trudy van den Bogaard, Nico van Cuyck en Hanny v.d. Weststrate. Jac Klaassen is de kallifactor.

De crew van Werkgroep 't Kleinood op bezoek op Groot-Bijstervelt. De H. Bernadette kijkt toe. V.l.n.r.: Theo v.d. Loo, Frits Speetjens, Nico van Cuyck, Corry van der Schoot en Trudy van den Bogaard.

En nu is het weer 1 augustus geweest en daarom doe ik in korte trekken een verslag van St. Petrus-Banden 2007. Hanny en Jac waren verhinderd. Met schitterend weer zijn we met de fiets op stap gegaan naar Nico. Vandaar aanwandelend bespraken we allereerst het herenhuis Amelberga uit 1888 met koetshuis en daarachter een fabrieksschoorsteen. Wie was Amelberga? Wie het weet, zegge het ons. Griffier Van de Grinten, die de allereerste auto in Oirschot reed, heeft er gewoond. Hij had ook een huisknecht in livrei. Daar tegenover zagen we een windvaan met een raaf op een steen bij mevrouw De Luy, wiens man uit Ravenstein afkomstig was. We

gingen op het ‘ijzeren paard’ verder tot even vóór het kruisbeeld op de hoek Bestseweg/Montfortlaan. Het kruis is van 1938 (zie achterzijde) en zopas zijn er door Frans de Bresser nieuwe armen aangezet. Ook O.L.Heer verslijt blijkbaar. Dat krijg je als je zolang hangt! Tussen haakjes: Frans heeft ook een duif (H.Geest) gemaakt aan de H.Eik ter vervanging van de gestolene. Het driehoekje aan de Montfortlaan is eigendom van de parochie en indertijd geschonken door Jan v.d.Vleuten uit de Notel. Allen waren we van mening dat het onderhoud van het tuingedeelte wel wat te wensen overliet voor wat betreft de hoogte van sommige gewassen. Corry zal hierover eens praten met de afgezant van de parochie. De bomen zijn te hoog en te weelderig en dus is het wegwijk kruis bijna onzichtbaar vanuit de verte. À propos: als je een dergelijk kruis passeert, dien je je af te vragen ‘ben ik nog op de Goede Weg?’ Voor zover het gaat om weg met een kleine w is het antwoord ‘ja!’ We reden naar Montfortlaan 11, waar Anna Bullens-Bierkens woont en daarvóór woonde er Piet en Hanna van Ro(o)ij, bijgenaamd ‘de pro’. En weer dáárvoor was het café met d’n doel ‘Bijstervelt’ (aan de oostkant, handboogvereniging dus). Tevens was het een smederij en de ambachtsman was Sjef Kuipers (sommigen zeggen: Jan?). Rond 1782 (staat in het wapen boven de deur) was het een soort jachthuis van Sweerts de Landas. Zit ik ernaast met een en ander, laat het me dan weten.

Dan naar Groot-Bijstervelt. Aan de voet van het beeld van de Breton de H. Louis Grignon de Montfort bespraken we het verdere verloop. We hadden toestemming om het landgoed te betreden, en dus deden we dat. We oordelen niet over grootse plannen, maar wel waren we er al pratend over eens dat het parkgedeelte met bomen en bosschage behouden moest blijven. Maar we waren er voor ‘het kleine’. Allereerst naar de kruisweg en de begraafplaats. Een indrukwekkende dodenakker met veel bekende namen. Over de slingerende paden tussen overweldigende beuken naar de Lourdesgrot. Bernadette Soubiroux (patronesse van Spoorndonk) miste een handje! Het geheel behouden a.u.b. want ik denk dat er alleen een dergelijke grot is bij klooster Nazareth. Dus in stand houden en

enigszins ophalen zal nodig zijn. Nog wat meanderende paden genomen tussen groen en gezoem (van bijen – niet gezoen!). Verder hebben we de gevelsteen bekeken van Sweerts de Landas met onder andere twee saters (satan, bosgod). Deze is een paar jaar geleden vernieuwd bij een actie voor een Kleinood bij het 200-jarig bestaan van onze provincie. Langs de prachtig gerestaureerde (Vlaamse?) schuur plus hooiberg van dokter Schoon naar de ‘harde weg’. Het is fijn zo’n rit met zo’n zonnig weer te fietsen. Als voorlopig sluitstuk werd de St. Antonius-kapel bezichtigd. Goed onderhouden en een juweeltje! Uitgelegd wat het St. Jorisbeeld ermee te maken heeft (zie Van den Herd, jaargang 12, nr.2) en tevens een smakelijk verhaaltje over de kruisweg, die daar hangt. Heel in het kort: ’n zware Oirschotse zondaar kreeg als penitentie om zondags na de ‘leste mis’ de kruisweg te doen. De booswicht schaamde zich bij voorbaat, maar kreeg de ingeving de boetedoening af te werken in de Stratense kapel, dan zag het niemand. De pastoor had er niet bijgezegd dat het moest gebeuren in de grote kerk van St. Petrus-Banden! Na enige minuten voor persoonlijke intenties verlieten we het gebedshuisje richting uitspanning De Bollen en genoten daar van koffie met warm appelgebak. Onder dat genot werd van alles besproken. Er waren verschillende foto’s gemaakt op de trektocht en zo ook hier. Ter tafel kwam: wie was Ph. Hubar op de gevelsteen van de wereldwinkel (Nico zoekt het uit). Bij kaaswinkel De Ster ontbreekt de mannenkop in de figuratie van de deur in de Molenstraat. We hebben zo’n kleinood opgespoord, maar het is nogal prijzig. We proberen er belangstellenden/sympatisanten voor te vinden. Huize ‘Stadt Diest’ kwam ter sprake, evenals de vele stukken van archeologische aard ten gemeentehuize (mét een kast). Frits is hier de voorganger. Theo duidde even aan dat hij gehoord had dat op de Antoniuschool een muurschildering van ‘Het Beleg van ’s-Hertogenbosch’ in circa 1629 uitgebeeld zou zijn. Was er vroeger een verdedigingsschans in Straten? Theo gaat er achterheen. Theo wist in Oirschot een brievenbus met daarop ‘Lettres’ (mevrouw Peeters, Bestseweg 38) en iets dergelijks waarop staat ‘Briefkasten’(Groenberg). Theo gaat achter de gevelsteen van ‘de

Pauw', Koestraat 21, aan. (P.S.: is intussen gebeurd, de steen ligt in de heemkamer). Wat te doen met de gevelstenen van 'de drie Zwaantjes' (Odulphusstraat) en 't Brukske' (Vrijthof – opper Van Sprang)? De gevelstenen liggen in het gemeentehuis opgeborgen. (Gerard Smetsers inschakelen).

Wat bij De Vocht op de tweegevelsteentjes staat, zoekt Nico uit. Over de 'grote stoel' werd meegedeeld, dat die provisorisch gerepareerd is en na het seizoen definitief gerestaureerd wordt. Theo vergat twee dingen (blijkt me nu):

1. Wat aan te vangen met de steen Hanewinkel (Stefan? of Charles Louis?), Nieuwstraat 20. Van de achtergevel naar de zijgevel (Kapelpad) zien te verplaatsen? De bewoner is soepel in deze; evenwel niet in de voorgevel.

2. Wat te doen met geredde spullen (nu bij Frits) van de opgeheven handboogvereniging Antonius-Doelen in Straten? (Zie ook Van den Herd jaargang 4 nr. 3.). Henk van Hout van gilde St. Joris zal misschien (als je het vraagt) een hangkast in elkaar timmeren. Heeft hij voor zijn guld ook gedaan. Bij de eerstvolgende gelegenheid bepraten. Ik zal tegen het einde van het jaar een voorstel doen om een avond in de heemkamer samen te komen. Ge krijgt tijdig bericht. Ik ben nog niet 'teine'! Op de terugtocht had Theo een verrassing door de tochtgenoten deelgenoot te maken van het feit dat er een kerkhofkruis staat achter het pand 'Oirschot Olie b.v.'. Daar staat het kruis van het graf van Cornelius Johannes Smetsers (roepnaam Jan Olie). Een eerbetoon van de kleinkinderen aan de Oirschotse 'oliemagnaat'.

Skôn dêt bewoerd bleft!!

Oogstmaand 2007

Theo van de Loo.

UIT HET OIRSCHOTSE ROOMSE LEVEN(6)

In de vorige Van Den Herd hebben we al vermeld dat Ans Verhouden en Hanneke van den Bogaart deelgenomen hebben aan de hoor- en werkcolleges Regionale Geschiedenis Brabant aan de KUB in Tilburg. Ans heeft in dat kader onderzoek gedaan naar de kracht van het gebed van de karmelietessen . Onderstaand treft u haar bevindingen aan. Hanneke heeft onderzocht hoe ‘het systeem’ bij de zusters op de M.M.S. Maria Mediatrix in elkaar stak. Dit artikel wordt gepubliceerd in het tijdschrift Brabants Heem.

HET GEBED: HART VAN DE KARMEL

In de drukke Oirschotse Nieuwstraat is Huize Blijendael een oase van rust. Hier brengen 24, meest hoogbejaarde, karmelietessen de dagen door in afzondering en stilte. Er is in de loop der jaren veel veranderd. De tralies zijn verdwenen en de computer heeft zijn intrede gedaan. Toch zijn er ook dingen die al eeuwenlang hetzelfde zijn. Het gebed blijft het hart van de Karmel en het middel om rechtstreeks met God in contact te komen. Ook in onze moderne samenleving heeft de Oirschotse Karmel als biddende gemeenschap nog steeds een gewaardeerde taak. Mensen voelen zich veilig bij de Karmel en praten openlijk over hun problemen. Vaak wordt om een gebed gevraagd.

Wat beweegt de moderne man of vrouw naar de karmelietessen te gaan met het verzoek om voor hen te bidden? Ik ga op zoek naar de redenen die schuilgaan achter de vraag om gebedsintenties. Hiermee hoop ik inzicht te krijgen in de kracht die uitgaat van het gebed van de karmelietessen. Vragen die hierbij aan de orde komen zijn: neemt de vraag om gebedsintenties af, zijn er in de loop der tijd inhoudelijke verschillen te bespeuren in de vraag om gebedsintenties, zijn er voorbeelden van gebedsverhoring, wordt er

geld of een andere vorm van vergoeding gegeven en hoe gaan de zusters om met de zorgen die hen worden toevertrouwd?

Waarom speciaal deze aandacht voor het gebed? Een voldoende reden mag misschien zijn dat er blijkbaar weinig interesse voor dit verschijnsel bestaat. Het onderwerp bidden als zodanig is nog weinig bestudeerd. Het is de vraag of daarmee aan de diepe drijfveren en de belevingswereld van de hedendaagse mens voldoende recht wordt gedaan.

Zuster Helena (78) heeft als enig lid van de orde contact met de buitenwereld. Ze is druk met het dagelijks reilen en zeilen van de gemeenschap. Haar schaarse vrije uurtjes vult ze met het maken van houten beelden en het schrijven van gedichten. Na overleg met de priorin was ze bereid enkele gesprekken met mij te voeren over de inhoud van de gebedsintenties. Haar eigen gebedsbeleving, waarbij de nadruk ligt op de kracht van het gebed, stond hierbij centraal. Het waren inspirerende ontmoetingen. Na het laatste gesprek mocht ik een aantal brieven inzien. Mijn dank gaat uit naar de medewerking van deze hartverwarmende vrouw.

Historische schets

Geschiedenis van het kloosterleven

De wortels van het christelijke kloosterleven liggen in het kluizenaarsleven. Vanaf het eind van de derde eeuw trokken christenen zich terug in de woestijn van Egypte of in onbewoonde delen van Palestina en Syrië om in eenzaamheid hun leven aan God te wijden. Hoe graag ze het ook wilden, de kluizenaars bleven zelden alleen. Er ontstonden al snel kleine gemeenschappen die regelmatig voor gebed bijeen kwamen onder leiding van een leermeester die regels opstelde voor de leerlingen. Dat betekende het begin van het

christelijk kloosterwezen. In de loop der tijd ontstonden diverse kloostergemeenschappen. Ook Nederland was tot aan de reformatie rijkelijk bezaaid met kloosters. De protestantiseringsgolf leidde er echter toe dat eind zeventiende eeuw het kloosterleven bijna geheel verdwenen was. Het herstel begon in de negentiende eeuw en in de eerste dertig jaar van de twintigste eeuw bereikte de groei van kloostergemeenschappen ongekende hoogten. In de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog begon de kentering en nam het aantal roepingen af. Na de oorlog zette deze trend door, raakte eind jaren vijftig in een stroomversnelling en mondde midden jaren zestig uit in een ware omwenteling. Onder invloed van de hervormingsoproep van het Tweede Vaticaanse Concilie kwam een uittocht van religieuzen op gang.¹

Karmelietessen

Omstreeks 1200 had de Karmelberg in Palestina grote aantrekkingskracht op mensen die als kluizenaar wilden leven. Schermutselingen dwongen de kluizenaars al snel de berg te verlaten en de wereld in te trekken. In de loop van de geschiedenis deden zich een aantal ontwikkelingen voor binnen de karmelorde. De belangrijkste ontwikkeling was de hervorming in de zestiende eeuw onder leiding van Teresa van Avila (1515-1582) en Johannes van het Kruis (1542-1591). Deze hervorming resulteerde in een nieuwe karmelorde, de Ongeschoeide Karmel ofwel de Teresiaanse Karmel. Teresa van Avila was een mystica die haar religieuze ervaringen te boek stelde. In 'De Innerlijke Burcht' beschrijft zij de groei van de biddende mens. Een van haar uitgangspunten is: 'God zegt zelf ons geschapen te hebben naar zijn beeld en gelijkenis. Dit is een uitnodiging voor de mens tot de vertrouwvolle dialoog van het gebed'.²

---

¹ Palm, *Kloosters in Nederland*, 45-47.

² Noyen, *De Innerlijke Burcht*, 10.

De karmelieten hebben gekozen voor een contemplatieve levensstijl: het leven is gericht op een biddend luisteren naar het Woord van God en op het ijverig vieren en loven van de Heer.³

Stichting van de Karmel in Oirschot

Reeds in 1618 had Silvester Lintermans, een inwoner van Oirschot, besloten om in zijn huis 'Blijendael' een karmelietessenklooster te stichten. Pas in 1644 werd deze wens gerealiseerd. In 1629 was Den Bosch door Frederik Hendrik veroverd en kwam de hele Meierij in handen van de protestantse republiek. Priesters en kloosterlingen moesten het gebied verlaten en katholieke kerken werden gereformeerde gebedshuizen. Het viel niet mee in dit gebied een klooster te stichten. Toch lukte dat Lintermans. Dankzij bemiddeling van de Franse koningin-moeder Maria de Medici verkreeg hij hiervoor in 1644 toestemming van Frederik Hendrik.⁴ In die tussentijd had hij contact opgenomen met een zekere Maria Margaretha der Engelen in Antwerpen. Zij was in 1624 tot de Antwerpse Karmel toegetreden en genoot door haar extreme levenswijze een reputatie van heiligheid. Zij verliet in 1644 Antwerpen om met enkele medezusters een nieuw klooster te stichten in Oirschot.

De Heilige Non van Oirschot

Maria Margaretha's reputatie van heiligheid bleef ook in Oirschot groeien. 'De Heilige Non', zoals zij in de volksmond genoemd werd, had voorspellende dromen, kon op twee plaatsen tegelijk zijn en ontving in 1654 de stigmata. Zij stierf op 5 februari 1658 in een 'geur van heiligheid'. Haar lichaam werd opgebaard in de kloosterkapel. Opmerkelijk genoeg vertoonde het lichaam, volgens de betrokkenen, geen enkel teken van bederf en werd het niet stijf. Wel scheidde het aanzienlijke hoeveelheden olieachtige vloeistof af. De 'olie' werd opgevangen in linnen doeken en in flesjes. Vele

---

³ Hofstra e.a., *65 jaar KARMELgezichten*, 12.

⁴ Berlis, 'Maria Margaretha der Engelen (1605-1658)', 368.

duizenden belangstellenden trokken naar het opgebaarde lichaam in de kloosterkapel. De protestantse predikanten drongen aan op strenge maatregelen tegen deze ‘bijgelovige’ katholieke praktijken. In het katholieke Staats-Brabant werd echter pragmatisch gehandeld en men beperkte zich tot handhaving van de openbare orde. De angst voor ongeregeldheden zal daarbij zeker een rol gespeeld hebben.⁵ Pas ruim vijf jaar na het overlijden van Maria Margaretha der Engelen greep de overheid in. Het lijk werd in de nacht van 4 op 5 augustus 1663 in Oirschot weggehaald en in de doopkapel van de destijds protestantse Sint-Jan in Den Bosch begraven. De Oirschotse Karmel werd opgeheven en de nonnen vluchtten naar Mol en stichtten daar een nieuw klooster.

Maria Margaretha’s buitengewone gaven waren in de zeventiende eeuw zeker niet uniek. Nieuw was wel dat de mystieke ervaringen van karmelietessen als Teresa van Avila en Maria Margaretha in dienst werden gesteld van de strijd tegen het protestantisme. Tijdens de eerste decennia van de zeventiende eeuw werden vele kloosters van ongeschoeide karmelietessen gevestigd in gebieden waar het katholieke geloof in gevaar was. Door middel van gebed strenden zij voor de bekering van ketters en het behoud van katholieke gelovigen.

Hoewel ook de verschijnselen aan het lichaam van Maria Margaretha uitzonderlijk waren, waren zij evenmin uniek. Een lijk dat niet verging, was voor de katholieke kerk een bewijs voor de heiligheid van de overleden persoon, evenals de zoete, hemelse geur die het dode lichaam meestal vergezelde, de ‘geur van heiligheid’. De Heilige Non van Oirschot zou die trouwens al tijdens haar leven hebben afgescheiden.⁶

Ook na hun vlucht in 1663 bleef de verering van Maria Margaretha in Oirschot springlevend. Echter pas in 1931 werd het pand

---

⁵ Berlis, ‘Maria Margaretha der Engelen (1605-1658)’, 370.

⁶ Zie de website www.thuisinbrabant.nl/biografieen (geraadpleegd 1 april 2007).

Blijendael teruggekocht en opnieuw betrokken door de zusters karmelietessen. Zij zetten er hun biddend leven voort en ondernamen vergeefse pogingen om Maria Margaretha zalig te laten verklaren.

In de jaren dertig van de vorige eeuw werd een groot aantal nieuwe karmelietessenkloosters gesticht. Deze uitbreiding kan gezien worden tegen de achtergrond van de katholieke emancipatie in die dagen. En wellicht speelde ook de populariteit van Teresia van Lisieux een rol. Deze karmelietes, die in 1897 op 24-jarige leeftijd stierf, werd in 1925 heilig verklaard en haar autobiografische geschriften werden veel gelezen. Om haar te onderscheiden van Teresa van Avila wordt ze ook wel 'Klein Treeske' genoemd.

De Karmel en het gebed

Elke karmeldag staat in het teken van het gebed. Van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat zijn de zusters gericht op innerlijke, spirituele groei. *'Onze plaats in de maatschappij is dat doen waar anderen niet aan toe komen, wij voegen het gebed toe, waar anderen misschien schilderen, lesgeven of arts zijn'*.⁷ Soms bidt men hardop, maar ook wel stil, in zichzelf. Er zijn vaste en terugkerende gelegenheden en tijden, zoals maaltijden, lauden en vespers. De erkenning van schuld en tekortkomingen vormt een vast onderdeel van het gebed, maar men dankt God ook voor al het goede. Naast de vele uren van gebed werd er huishoudelijk werk verricht, zoveel mogelijk alleen en in stilte zodat het contact met God ononderbroken voort kon gaan. Uiterlijk vertoon was er niet bij. Men bracht de dagen door in soberheid, woonde in een eenvoudig ingerichte cel. Vlees werd niet gegeten. Des te verwonderlijker is het dat de buitenzuster nog al eens een worst aangeboden kreeg om te bidden voor mooi weer, een vergissing die wel vaker gemaakt wordt. Dit gebruik behoort echter tot de traditie van de clarissen.⁸

---

⁷ *Het Nieuwsblad van het Zuiden*, 30 mei 1981.

⁸ De Costa, *Vegetarische Theresiaantjes en de Claraworst*, 154.

Het was een strikt contemplatief leven: een 'slotleven'. Tot de jaren zestig kreeg dat slot een uiterlijke vorm in tralies, die de zusters van de buitenwereld scheidde.⁹

Na het Tweede Vaticaans Concilie kwam hier verandering in. Het decreet *Perfectus Caritas*, over het religieuze leven, vroeg onder andere verouderde zaken, waarvan men de zin niet meer inzag, af te schaffen, zoals de tralies.

In 1981 werd het vijftigjarig bestaan van het klooster in Oirschot gevierd. De zusters waren er trots op dat de kerkvernieuwing niet geleid had tot het uittreden van geprofeste zusters. Wel hadden enkele zusters hun definitieve gelofte nog niet afgelegd. Zuster Josephine verwoordde het als volgt: *'De boom is nu in wintertooi, we hopen, bidden en vertrouwen en dan bot de boom best wel weer uit'*¹⁰. Nieuwe roepingen bleven echter uit, veel kloosters werden gesloten. In 1990 kwam een fusie tot stand van verschillende Karmelgemeenschappen. Besloten werd in Oirschot een Klooster Verzorgingshuis (KVH) aan te bouwen waar hoogbejaarde en verzorgingsbehoevende zusters door lekenpersoneel verzorgd en verpleegd worden. De dagorde is aangepast, maar het leven in gebed gaat ook onder deze omstandigheden door. Elke dag wordt er gebeden voor de aanbevolen intenties.

De gebedsbeleving van Zuster Helena

Zuster Helena beschrijft haar relatie met God in woorden en beelden die ontleend zijn aan de Innerlijke Burcht van Teresa van Avila, waarin de groei van de biddende mens wordt beschreven.

'Het gaat om het innerlijk gebed. Hoe dichter je bij God leeft, hoe meer kracht je hebt. Tijdens het stiltegebed valt de wereld weg. Een gebed is dan veel meer waard en wordt ook eerder verhoord. Dat

---

⁹ Zie de website www.kdc.kun.nl/erasmusplein (geraadpleegd 1 april 2007).

¹⁰ *Het Nieuwsblad van het Zuiden*, 30 mei 1981.

geldt niet alleen voor de mensen die aan de deur komen, maar voor de hele wereld. Problemen, rampen, alles wordt nog dezelfde dag bij de Heer gebracht. Pas in innige vereniging met Jezus ontstaat macht. Door samen te bidden wordt het gebed krachtiger. Als twee mensen hetzelfde vragen, worden ze eerder gehoord'.¹¹

Verzoeken om gebed voor mensen en zaken zijn er dikwijls. Ook schriftelijk zijn er veel aanvragen. Hieruit ontwikkelt zich soms een levendige correspondentie, die de zusters nog jaren op de hoogte houdt van de mate waarin het gebed is verhoord. Teleurgesteld is zuster Helena als mensen niets meer van zich laten horen: *'Een man had een ernstig ongeluk gehad. Zijn echtgenote kwam dringend vragen om een gebed. Daar was ik erg mee bezig. Toen na een lange periode die mevrouw toevallig langs fietste, hoorde ik dat haar man al geruime tijd aan het werk was. Jammer dat ze dat niet eerder verteld had'.¹²*

Er wordt gevraagd te bidden voor vrouwen die graag een kindje willen, of voor iemand die op rijexamen gaat. Het maakt haar niet uit. Het uiteindelijke resultaat is geen doel op zich, het gebed is veeleer gericht op de wens de mensen dichterbij God te brengen. Als voorbeeld noemt zij de nacht dat Saddam Hussein, de Iraakse oud-dictator, opgehangen werd (zaterdagochtend 30 december 2007, 04.07 uur). Ze werd om 03.30 wakker en bad een rozenhoedje voor hem. Ze werd niet voor niets wakker, God vroeg dat van haar. Ze hoopt dat Saddam zich, mede door haar gebed, nog net op tijd met God heeft verzoend.

Ze voelt zich door God geroepen, is zijn medewerkster in contemplatief opzicht. Haar taak is te bewerkstelligen dat mensen niet verloren gaan voor God. *'Dat is mijn verantwoordelijkheid. Ik heb zelf zoveel gekregen, daar moet ik anderen in laten delen'. Maar*

---

¹¹ Interview, 16 februari 2007.

¹² Interview, 16 februari 2007.

om bidden alleen gaat het niet: *'Bidden, bidden, bidden om het bidden, helpt niet. Het gaat erom te handelen naar je geweten en Gods wil te volbrengen, de hele dag door'*.¹³

Het einde van een tijdperk lijkt in zicht. Veel kloosters sluiten de poorten. Slechts een enkele gemeenschap overleeft. Zuster Helena tilt hier niet zwaar aan: *'Het is niet het einde van een periode, maar juist het begin van een nieuw tijdvak van spiritualiteit'*.¹⁴

Dat de karmelietessen nog steeds veel mensen een dienst bewijzen blijkt wel uit de dankbetuigingen in woord en gebaar. Naast de vele bedankbrieven ontvangt het klooster regelmatig een gift in de vorm van een geldbedrag, boekenbon of 'iets voor de tuin'.

Helpt bidden?

Zoals blijkt uit de vraag om gebedsintenties wordt vaak tot God gebeden om een gunst te verkrijgen. Maar helpt bidden daadwerkelijk?

In 2005 verscheen het volgende bericht in de krant: *Hilversum (ANP/AFP) 15 juli 2005 - Gebeden voor mensen die een hartoperatie moeten ondergaan, verhogen hun kansen op genezing niet en maken evenmin de kans op overlijden kleiner. Het Britse medische tijdschrift 'The Lancet' publiceert morgen een ongebruikelijk onderzoek waarmee een poging is gedaan de invloed van gebeden wetenschappelijk vast te stellen*¹⁵.

Voor deze studie werden 1802 patiënten onderzocht. Alom riepen de uitkomsten van het onderzoek veel vragen op.

---

¹³ Interview, 1 maart 2007.

¹⁴ Interview, 14 maart 2007.

¹⁵ Zie de website van Katholiek Nederland op www.katholieknederland.nl, archief 2005 (geraadpleegd op 1 april 2007).

De vraag ‘of bidden helpt?’ bij de Oirschotse Karmel stellen, is haar beantwoorden.

Onderstaand een chronologische selectie, door zuster Helena aangereikt, uit de correspondentie gedurende de periode 1934-2007.¹⁶

14 februari 1934: *‘Misschien zult U zich nog herinneren een juffrouw die voor een examen geschiedenis in nood zat en dank zij Uw gebed is geholpen. Daarvoor nogmaals mijn hartelijke dank. Deze keer kom ik Uw gebed inroepen voor een jong gezin dat een jaar getrouwd is en waarvan de man juist een heel jaar ziek ligt.... Hierbij een kleinigheidje als vergoeding’.*

25 november 1934 van dezelfde juffrouw: *‘Naast den goeden God dank ik U uit naam van de familie hartelijk voor het gebed dat zulk buitengewoon resultaat heeft gehad. Sinds een week is de zieke steeds vooruitgaande en verwacht vol vertrouwen algeheel herstel. Goede zusters nogmaals van ganscher harte dank’.*

Dreumel, 6 februari 1944: *‘Voorzeker heeft ook Uw gehouden Novene ter eere van Moeder Margaretha der Engelen tot de genezing van ons kindje bijgedragen waarvoor wij in ’n vurig gebed Moeder Margaretha der Engelen gedankt hebben en voor hare Zaligverklaring blijven bidden en ook u Eerw. Overste en Zusters danken wij van harte voor den gehouden novene en wij hopen dat de Goede God U en Uw Congregatie moge zegenen’.*

Groot seminarie Liesbosch, Maria Lichtmis 1945: *‘In negentien drie en veertig is door de eerwaarde Zusters van Liefde uit Son een noveen bij U, Eerwaarde, aangevraagd ter genezing van ondergetekende, die er zijn oprechte dankbaarheid voor betuigt en die gaarne het verloop van zijn ziekte en genezing nog eens wil*

---

¹⁶ Brieven collectie Karmelietessen Oirschot periode 1934-2007.

verhalen.... Mijn professie heb ik zeven october mogen doen en eerst tegen Nieuwjaar vernam ik van mijn zus in Son dat ze bij U een noveen hadden gevraagd en dat ze aan Zr. Margaretha der Engelen mijn plotselinge beterschap toeschreven. Zelf had ik tot toen niet geweten of kunnen gissen waaraan het te danken was’.

Velp 15 november 1945: *‘Uit dankbaarheid meenen we verplicht te zijn de genezing te vermelden van ons dochttertje waarbij we de hulp van de Eerwaarde Moeder Maria der Engelen hebben ingeroepen’* De doktoren dachten dat de eerste diagnose een medische vergissing was geweest, maar *‘Met deze meening zijn wij ’t echter niet geheel eens, doch zijn eerder geneigd de genezing toe te schrijven aan de wonderbare voorspraak van de Eerwaarde Moeder Maria Margaretha der Engelen’.*

Gedurende de periode augustus 1945-oktober 1946 ontstond een levendige briefwisseling tussen een Eindhovense mevrouw en de Karmel: *‘Ik heb een grote genegenheid gekregen voor de Gelukzalige Maria Margaretha der Engelen. En ik heb een zeer dringende intentie aan deze Moeder toevertrouwd, niet de genezing van een lichaam, maar de genezing, het behoud en het krachtig worden van een ziel. Zeer eerwaarde Moeder Priorin, mag ik U vragen, deze intentie aan Moeder Maria Margaretha in haar eigen Klooster te willen aanbevelen?’* Deze zielennoed werd echter niet zo een twee drie verholpen. 27 November 1945 werd dank betuigd aan Maria Margaretha voor de goede zorgen voor een moeder en kind maar tevens werd de prangende vraag gesteld *‘Zal zij zoo ook blijven zorgen voor de haar ’t eerst aanbevolen ziel?’* 5 Juli 1946 volgde wederom een brief met de vermelding: *‘als zij voor ondergetekende ook eens iets moois bewerken wilde: zij weet wel wat het is’.*

Maria Margaretha heeft een zwak voor zwangere vrouwen. Ter bevordering van het goede verloop van een zwangerschap werden zogenaamde broodpilletjes verstrekt, een klein bolletje brood met een in de heilige olie van Maria Margaretha gedrenkt draadje.

Bovenstaande dame uit Eindhoven vroeg voor de echtgenote van een bevriende katholieke leraar zo'n pilletje. De leraar had er alle vertrouwen in. Zijn vrouw zou er wel eens anders over kunnen denken *'Ik moet eerst mijn vrouw daar nog voor bewerken, die is uit een protestantsche familie'*. De briefschrijfster had het volgende advies gegeven *'In het allermoeilijkste geval doet u 't door haar eten, 't is maar klein'*.

23 oktober 1946 kwam het goede nieuws binnen: *'t Kindje is geboren, zevenmaansch, 3 pond, maar helemaal goed en gaaf'*. Spannend werd het wat het zielenheil van de briefschrijfster betreft: *'Aan Moeder Maria Margaretha heb ik een groote persoonlijke intentie zeer lang aanbevolen. Er is 'n tijd voorbij, dat ik dat maar op mijn sloffes deed. Nu echter is er een nieuw aspect gekomen. En 't kan verheugend, of erg moeilijk worden, 't kan tamelijk vlug zijn, of meerdere maanden in beslag nemen, vóór ik weten zal, waar ik aan toe ben, 't Is Gods zaak'*.

De broodpilletjes waren klein en raakten gemakkelijk zoek. 11 oktober 1945: *'Onze dienstbode, Marie, had het pilletje brood naar haar schoonzusje opgezonden. Deze was er blij mee, maar de brief kwam aan terwijl haar vader en broer in 'n crisis van typhus lagen. Zij liet dit in 't papiertje op tafel liggen, daar ze spoedig naar de zieken moest. Intusschen kwam haar man thuis, maakte 't papiertje in gedachte (zonder gedachte, feitelijk) open en las daarna de brief van Marie; ging zoeken onder tafel, vond er wel enkele kruimels, maar welke wàs 't nu?'* Vervolgens werd vriendelijk verzocht nogmaals zo'n bolletje toe te zenden. Maar er stond wel wat tegenover: *'De ingesloten bon komt van de aanstaande moeder. U kunt haar heel gerust aannemen. U zult haar daarmee een plezier doen'*.

Op 30 december 1946 schreef een mejuffrouw uit Roelofarendsveen: *'Dokter zag erg tegen die bevalling op en vreesde voor mijn leven.... Toen kreeg ik een gebedje voor Moeder Margaretha. Ik heb dikwijls gebeden voor haar Zaligverklaring en heb het vast aan haar te*

danken dat de bevalling zoo voorspoedig ging. Maar een paar weken geleden deed ik een nare ontdekking namelijk haar ene beentje groeit niet mee. Nu moet ik eerstdaags naar een kinderdokter en hoop dat er wat aan te doen is. Bidt U ook eens extra tot Theresia en Moeder Margaretha om door haar voorspraak van God te verkrijgen dat het voor het grootste deel terecht mag komen en mocht het voor haar zaligheid niet goed zijn dat ik er dan in mag berusten en mijn kruisje geduldig en opofferend dragen mag'.

Een getypte brief uit 1950: 'Tot onze grote vreugde kunnen wij U mede delen dat de blijde gebeurtenis uitermate voorspoedig is verlopen.... Wij zijn ervan overtuigd dat Uw vereend gebed en de voorspraak van Margaretha een grote hulp zijn geweest. Ingesloten een kleine aalmoes'.

Leidschendam 18 december 1961: 'Hierbij laat ik u weten dat ik na het bidden van 10 dagen 3 weesgegroeten ter eere van Moeder Margaretha der Engelen verlost ben van hevige pijn in mijn achterhoofd, nek en schouders. Ik hoop dat ze me blijft helpen. Ik had een plaatje van haar met een relikwie er op. Grote dank. Hierbij een rijksdaalder'.

Een brief gericht aan zuster Helena, 28 juli 2005: 'Bedankt voor de lieve brief en mooie woorden.... Ik zal Uw brief dan ook goed bewaren en over lezen wanneer het weer eens niet zo goed gaat, dat helpt, dat weet ik zeker, want ik voel evengoed dat God bij mij (ons) is, maar in deze tijd is het zo, dat je dat heel af en toe vergeet, er zijn ook nog maar zo weinig mensen waarmee je die gevoelens wat het geloof betreft kunt delen, die het begrijpen. Jammer, maar ook daar moeten we mee leren omgaan'.

Zaterdag 30 september 2006 werd in de uitzending Wonderlijke Wegen van Ernst Daniël Smid aandacht besteed aan de Oirschotse

Karmel¹⁷. Hoewel zuster Helena in die uitzending uitdrukkelijk stelde geen reclame te willen maken, kwamen er toch enkele brieven binnen.

Tegelen, 5 oktober 2006: *'Ik als moeder probeer voor mijn jongste dochter die alles heeft geprobeerd om een kindje te krijgen haar verdriet te verzachten. Daarom wil ik samen met mijn dochters en met uw hulp en gebed tot God bidden om troost en kracht en indien God het toestaat een gezond kindje. Ik beloof u dat ik nadien de toestand van mijn dochter zal laten weten.... Als er kosten aan verbonden zijn wil ik die graag voldoen'*.

Alkmaar, 9 oktober 2006: *'Mijn dochter heeft het heel moeilijk in haar gezin .... Nu zag ik in de uitzending dat vocht uit het lichaam van de Heilige Maria Margaretha olie is geworden .... Zou u mij iets van dat wonderlijke vocht toe willen zenden? Voor haar en graag ook wat gebed'*.

Van een jongeman uit België, 9 februari 2007: *'Ik ben 34 jaar en reeds 2,5 jaar ernstig ziek .... Ik probeer hierin Gods wil te zien en te aanvaarden, ook al is dit niet altijd makkelijk .... Eerwaarde zuster, waarvoor ik u schrijf, eerst en vooral om uw gebed en dat van jullie gemeenschap te vragen, ik bid voor jullie. Ten tweede: ik heb het een en ander gelezen over zuster Maria Margaretha der Engelen. Is het mogelijk om van haar een gebedsprentje of noveenboekje te ontvangen, een reliekje?! Ik wil natuurlijk alles vergoeden'*.

Zoals we zien wordt regelmatig om een gebed gevraagd. De diversiteit van de briefschrijvers weerspiegelt de verscheidenheid aan mogelijke gebedsintenties. Bovendien geven zij enig zicht op de aard van de vraagstellers.

---

¹⁷ Zie de website van NCRV Wonderlijke wegen op www.ncrv.nl/archief (geraadpleegd op 1 april 2007).

Maar wat is bidden? Een algemeen gangbare definitie is niet voorhanden. De beste omschrijving lijkt: ‘Al die manieren van doen waarmee de persoon betrokken is op een heilige of uiteindelijke werkelijkheid (God)’¹⁸. Opmerkelijk is dat Maria Margaretha een reputatie van heiligheid geniet, terwijl ze nooit heilig verklaard is. Dat is blijkbaar geen reden om niet om haar voorspraak te vragen.

Conclusie

Het verlossend en heilbrengend vermogen van het gebed wordt vaak groter geacht dan dat van remedies die uitsluitend van onze tijd zijn. Mensen willen niet berusten in hun onmacht en beroepen zich op een beproefd middel dat uitkomst biedt: het gebed.

Zien doet geloven: mondelinge overlevering over concrete gebedsverhoren roept nieuwe vragen op. Deze vragen kennen verschillende gradaties in directheid: directe vraag om hulp, verzoek om beloning van eigen inspanningen, vraag om hulp als God het wil of een verzoek om berusting. In alle situaties wordt een gebed gepast geacht.

Neemt de vraag naar gebedsintenties af? Het is bepaald niet eenvoudig om daar inzicht in te krijgen. Gebedsintenties worden bij de karmelietessen niet bewaard. Mensen komen aan de deur, bellen op of vragen om een gebed via brieven. Hierin valt geen trend te ontdekken. Regelmatig werd en wordt om een gebed gevraagd. Vaak is dat gebed voor anderen bestemd. Familie- en/of vriendschapsrelaties lijken daarbij een rol te spelen. Oud en nieuw lijken nauwelijks voor elkaar onder te doen. De redenen waarom zijn zeer divers, vroeger en nu. Het valt wel op dat er niet meer daadwerkelijk geld of een andere dankbetuiging in nature aangeboden wordt. Veeleer wordt gevraagd of er kosten aan verbonden zijn. Misschien hoort dat meer bij de hedendaagse tijd.

---

¹⁸ Roukema-Koning, *Als mannen en vrouwen bidden*, 34.

Hoe krachtig het gebed in werkelijkheid is? Dat is eigenlijk niet te achterhalen. We kennen slechts de succesverhalen. Niet geslaagde gebedsverhoringen worden niet vermeld. Derhalve ontbreekt een belangrijke voorwaarde voor theorievorming over de kracht van het gebed. Het gebed van zuster Helena is vooral gericht op het streven mensen dichter bij God te brengen. Het slagingspercentage daarvan onttrekt zich geheel aan ons gezichtsveld. Ze staat tussen God en de mensen in, is in dienst van God en verkleint de machtsafstand tussen God en de mens. Haar eerste zorg is mensen voor God te behouden, derhalve is haar gebed niet direct gericht op de problemen die de grondslag vormen voor de vraag om gebedsintenties.

Wat draagt dit onderzoek bij tot inzicht in de redenen die schuilgaan achter de vraag om gebedsintenties? Mogelijk verwoordt het slechts dat het gebed als middel om met God in contact te komen van alle tijden is. Er blijkt geen significant verschil in vroeger en nu. Naar het zich laat aanzien verandert er in de toekomst weinig. Voorspoed en tegenslag kunnen blijikbaar door het gebed gemakkelijker geaccepteerd worden. Het hart van de Karmel klopt door in een continu proces van verandering en aanpassing.

Ans Verhouden-Vermeulen

Literatuur:

Berlis, J., 'Maria Margaretha der Engelen (1605-1658)', *Trajecta, tijdschrift voor de geschiedenis van het katholiek leven* nr. 14 (2005) 363-386.

Boukema-Koning, B., *Als mannen en vrouwen bidden. Een empirisch-psychologische studie* (Zoetermeer 2005).

Costa, D. de, 'Vegetarische Theresiaantjes en de Claraworst' in Th. Hoogbergen en M. Ackermans *Kloosters en religieus leven. Historie met toekomst* ('s Hertogenbosch 2002) 136-157.

Het Nieuwsblad van het Zuiden, 30 mei 1981.

Hofstra, J., e.a., *65 jaar KARMELgezichten, Karmel Drachten* (Heerenveen 2001).

Noyen, C., *De Innerlijke Burcht* (Gent 1974). Vertaling van 'El Castillo Interior', Teresa van Avila.

Palm, J., *Kloosters in Nederland : plaatsen voor bezinning en inspiratie* (Baarn 1991).

Websites:

www.katholiek nederland.nl, archief 2005 (website van Katholiek Nederland).

www.kdc.kun.nl/erasmusplein, (website van het Katholiek Documentatie Centrum Nijmegen), 2-1997/karmel.

www.ncrv.nl/archief (website van NCRV Wonderlijke wegen), aflevering 4, 30 september 2006.

www.thuisinbrabant.nl/biografieën, Wingers, M. *Valckenisse, Maria Margaretha van (1605-1658). Mystica en stichteres van de Karmel van Oirschot*. Dit artikel verscheen eerder in: J. Brouwers e.a. (red.), *Brabantse biografieën*.

Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Noord-Brabanders, deel 6 (Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, 's-Hertogenbosch 2003).

Ongepubliceerde bronnen:

Brieven collectie Karmelietessen Oirschot, periode 1934-2007.

Interviews met Zuster Helena (Karmelietes te Oirschot, buitenzuster, 78 jaar) dd. 16 februari 2007, 1 maart 2007, 14 maart 2007.

FIETSTOCHT HEEMKUNDEKRING NAAR ST.OEDENRODE

Om 13.00 uur vertrokken we, onder leiding van Simon van der Steen en geflankeerd door twee verkeersregelaars in oranje vest, met 23 leden van de Heemkundekring richting St. Oedenrode.

De zon scheen volop en geen wind, dus ideaal om te fietsen. Dat we volop zon hadden was te danken aan Jeanne, zij had kaarsjes gebrand voor goed weer.

Door de Montfortlaan gingen we richting Antoniuskapel waar Clari van Esch bij ons aansloot.

De route was door Simon uitgezet en we hebben ontdekt dat we dat gerust aan hem kunnen overlaten. We konden genieten van prachtige natuur en rustige wegen.

We hielden koffiepauze met cake en koek bij huifkarverhuurbedrijf Bekkers, vooraan in St.Oedenrode. Het smaakte voortreffelijk en het was zelfs warm in de zon. We hebben hier ook nog de mooie aquarellen bekeken die door mevrouw Bekkers geschilderd zijn.

Maar wij moesten verder om ons programma af te werken. In het dorp werden we ontvangen door Ad van Esch en een oud-studiegenoot van Clari waarvan ik de naam niet meer weet.

Zij hebben ons verschillende mooie panden laten zien en ons gewezen op bijzonderheden.

We kregen uitleg over de molen die in 1937 is afgebrand en sindsdien niet meer hersteld is, ook het ernaast gelegen kantoor en de fabriek van Ahrend-Oda kreeg alle aandacht.

We zagen het Sint-Paulusgasthuis dat tot 1972 bewoond werd door arme alleenstaande vrouwen van onbesproken gedrag en waar nu het poffermuseum in gevestigd is.

Over de Martinuskerk was veel te vertellen en het er achter gelegen kerkhof met monumentale bomen is een prachtige sfeervolle laatste rustplaats.

Het Kasteel Raadhuis werd door verschillende adellijke lieden bewoond en daarna tot 1954 door slotzusters. Sinds 1963 is het in

gebruik als gemeentehuis en met een vooruitziende blik hebben ze er ook maar meteen een flink stuk aangebouwd.

Kasteel Henkeshage is een middeleeuws aandoend kasteel dat al in de 14^e eeuw bekend was. Na verschillende adellijke bewoners is het sinds 1940 eigendom van de gemeente. Na de nodige restauraties is het nu in gebruik als trouwlocatie en partycentrum.

We namen afscheid van onze rondleiders en we fietsten via een andere mooie route weer richting Oirschot waar bij D'n Oirschotse Kegel een royale koffietafel op ons wachtte. Behalve de koffie waren daar ook Theo, Toos, Jo en zelfs mevrouw Mensinck die onderweg een onfortuinlijke val had gemaakt en door een behulpzame automobilist naar huis was gebracht. Er zijn dus nog wel aardige mensen.

We hebben een gezellige middag gehad en de thuisblijvers hebben veel gemist, niet alleen een mooie route en volop zon (extra vitamine), maar ook een interessante rondleiding door een dorp dat zo dichtbij ligt maar waar we eigenlijk zo weinig van weten.

Ik kan het iedereen aanraden om er eens een keer rond te wandelen en de ogen goed de kost te geven. Verder wil ik Simon en Clari bedanken voor de goede organisatie.

Nelly van Kessel

DE KANTONRECHTERS VAN OIRSCHOT EN HUN MEDEWERKERS

In het voorlaatste nummer van Van den Herd heb ik een artikel over het Oirschotse kantongerecht afgesloten met de belofte in de eerstvolgende uitgave terug te komen met een vervolg. Helaas ben ik om gezondheidsredenen even uit de running geweest, zodat ik die belofte niet waar kon maken. Vandaar nu pas dat vervolg op het eerste artikel

Even ter herinnering:

In dat vorige artikel hebben we kunnen lezen dat in 1811 in ons land de rechterlijke organisatie ingericht werd naar Frans model en dat Oirschot toen standplaats werd van een zogenaamde vrederechter. We hebben ook kunnen lezen dat na aftocht van de Fransen de vrederechters voorlopig in functie bleven totdat de Nederlandse regering in een nieuwe wet de rechterlijke organisatie geregeld had. Het duurde echter nog tot 1838 voordat die nieuwe organisatie in werking trad en ons dorp in plaats van een vrederechter een kantonrechter kreeg toegewezen.

Een kantonrechter was (en is) een alleen (recht)sprekende rechter. Zijn bemoeienissen waren van een grotere omvang dan die van de vrederechter. De kantonrechter vonniste over 'politieovertredingen en wanbedrijven waar geen hogere boete of straf opstond dan f75.- of 7 dagen hechtenis'. Per kanton werd een rechter benoemd met één of meer plaatsvervangers.

Natuurlijk kon niet zomaar iedereen kantonrechter worden. Je moest wel aan enkele voorwaarden voldoen. Van sommige voorwaarden zou men tegenwoordig toch enigszins vreemd opkijken. Dat men 25 jaar of ouder moest zijn is redelijk. Dat men daarbij moest behoren tot de 'kundigste, bekwaamste ingezetenen' van een plaats ook nog, maar dat men één van de 'gegoedste en meest geachte' burgers van die plaats moest zijn ...dat zou men tegenwoordig toch op zijn minst zeer bedenkelijk vinden. Een kantonrechter moest verder bij

voorkeur meester zijn of licentiaat in de rechten (= iemand die enkele studie jaren in die richting gevolgd heeft) maar dit was niet vereist. Hij werd benoemd door de Kroon voor de tijd van vijf jaar en zijn salaris werd bij de wet bepaald.

De eerste kantonrechter van Oirschot was:

Willem Franciscus Guljé kantonrechter van 1838 tot 1854.

De naam van Willem Guljé - geboren 10 maart 1777 in Helmond - komt in de Oirschotse archieven voor het eerst voor als hij in 1803 in ons dorp komt wonen en op 6 februari 1805 bij ons dorpsbestuur een verzoek indient om in de plaats van dokter J.D. Tret tot dorpsdokter van Oirschot te worden aangesteld. Een dorpsdokter moest voor een vast 'tractement' van de gemeente alle arme en onvermogene zieken van het dorp *gratis* bezoeken, 'cureren' en de nodige medicijnen bezorgen. In die zin was hij dus ambtenaar. Er was nog een gegadigde meer voor dat ambt, maar dokter Guljé werd benoemd. Lang oefende hij dit 'ambt' overigens niet uit.

Vermoedelijk was het maar een binnenkomertje om als 'dokter medicinae' in Oirschot een dokterspraktijk te beginnen. Hij trouwde met Jacoba van Baar, een telg uit de bekende familie Van Baar en ging wonen op Huize Groenberg, dat hij in 1831 gekocht had. Ze kregen 3 dochters en 2 zonen, waarvan één de bekende dokter Amandus Guljé is, die in de Wildeman gewoond heeft. Voor hij benoemd werd tot kantonrechter had hij het al gebracht tot vrederechter van Oirschot en hij behoorde ondertussen inderdaad, zoals vereist, tot de meest gegoede notabelen van ons dorp. In 1836 had hij onder andere het kasteel en de Heerlijkheid Asten geërfd. Dat hij geen meester in de rechten was, was geen belemmering voor zijn benoeming, hebben we hierboven kunnen zien.

Zijn eerste zittingsdag vond plaats op 10 oktober 1838. Daarbij was Emilius Christoffel Hendrik Phaff zijn (zij het waarnemend) griffier en trad burgemeester de Jong op als ambtenaar van het Openbaar Ministerie. Dat de burgemeester optrad als ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij het kantongerecht scheen niks bijzonders te

zijn. Ook zijn opvolgers, burgemeester De Croon en burgemeester Tret vervulden die functie.

Ik veronderstel dat Guljé zijn praktijk als ‘medisch’ dokter aangehouden heeft. Immers, de zittingsdagen van de kantonrechter vonden slechts ongeveer twee maal per maand plaats. Daarbij heeft Maria Melis, weduwe van Arnoldus van Houtum, de twijfelachtige eer de eerste Oirschotse te zijn die berecht is door onze kantonrechter. De aanklacht was dat zij ’s zondags voor de middag - tussen 10 en 11 uur onder de godsdienstoefening - met open deur een drinkgelag heeft toegelaten voor vijf dragonders.

Eis: Een boete van f 25.- of een gevangenisstraf van niet langer dan 3 dagen.

Werd Willem Guljé vanaf augustus 1851 al regelmatig vervangen door Antonius van Baar (familie!), in augustus 1854 had Guljé zijn laatste rechtzitting en nam Van Baar vanaf die tijd als plaatsvervangend kantonrechter die post waar. Op 2 februari 1856 overleed kantonrechter Guljé in Oirschot en daar is hij ook - getuige zijn ‘bidprentje’ - begraven.

Antonius Johannes Hubertus van Baar van 1856 tot 1889.

Antonius van Baar, geboren op 30 januari 1816, als zoon van Glielmus van Baar werd in april 1856 **officieel** de kantonrechter van Oirschot. De familie Van Baar, oorspronkelijk afkomstig uit St. Oedenrode, nam in de 19de eeuw een prominente plaats in, in het maatschappelijke, bestuurlijke en economische leven van Oirschot. Antonius had in St. Michielsgestel gestudeerd en vervolgens in Utrecht, Leuven en Leiden. Hij was meester in de rechten - in 1839 *suma cum laude* afgestudeerd - en oefende het beroep uit van advocaat. Daarnaast werd hij lid van de Oirschotse gemeenteraad en zelfs wethouder, maar toen hij benoemd werd als kantonrechter trok hij zich terug als wethouder. Hij trouwde in 1844 met Marie-Louise van Hees, die echter vroeg stierf, en vestigde zich op het Hof van Solms. Later trouwde hij met Catharina Verlinden. Uit zijn eerste huwelijk zijn 8 kinderen geboren, waarvan de oudste, Josephus, burgemeester van Oirschot werd. De kantonrechter was lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant en sinds 1873 zelfs lid van de 2de kamer.

Kantonrechter Van Baar

In zijn tijd hield hij 2 maal per maand zitting en op zo'n dag behandelde hij meestal 12 tot 17 zaken. De meest voorkomende overtredingen die hij moest beoordelen en veroordelen waren strafbare feiten als na sluitingsuur nog in het café aanwezig zijn, openbare dronkenschap, vee los laten lopen op andermans gebied, stropen van wild met strikken, jagen zonder jachtvergunning en stelen van op het veld staande gewassen, waarbij aardappelen in het seizoen zeer gewild waren, maar ook gras, mastenspelden en zelfs dorre bladeren. Tegenwoordig zou de diefstal van dode bladeren uit een perceel door veel eigenaars in dank worden aanvaard.

Een voorbeeld:

Op 8-10-1855 moet Anna Maria van Lijsdonk (30 jaren), huisvrouw van Peter Verouden, in het beklagdenbankje plaats nemen, omdat zij aangeklaagd is wegens het arglistig wegnemen en toegeëigend hebben van mastenspelden of naalden en wegens gevallen dennenbladeren verzameld te hebben en in een zakje te steken uit een bos van de Heer J. Goossens, zonder vergunning van hem, op de Molenheide te Oostelbeers op 27-7-1855 om ±14.30 uur na de middag. Het proces-verbaal is opgemaakt door Jan de Rooy, veldwachter te Oost- West- en Middelbeers.

Eis: gevangenisstraf van 6 dagen, alsmede de kosten van het geding. Die eis lijkt me wel hoog voor wat mastenspelden, maar misschien ligt dat aan het feit dat ze eigendom waren van de griffier. Of het vonnis overeenkomstig was, is me niet bekend.

Natuurlijk had Antonius van Baar ook zijn plaatsvervangers, zoals de Oirschotse notaris Conraad van Leenhof. Verder een zekere H. Sannes, Gervus Jan ten Cate en Hubert Burger. Vooral na 1880 - hij is dan ongeveer 65 jaar - maakte hij veelvuldig gebruik van plaatsvervangers.

Vanaf 1877 werd een kantonrechter voor het leven benoemd. Ook was er voor het ambt sinds dat jaar een doctoraat in de rechtswetenschappen of een meestertitel in de rechten, behaald aan een Nederlandse universiteit, vereist. Dit gold nog niet voor hun plaatsvervangers.

In 1886 namen ook de bevoegdheden van een kantonrechter toe. Hij vonniste voortaan over zaken die niet aan andere rechters opgedragen waren. Ook kleine burgerlijke zaken, alsmede bepaalde in de wet omschreven burgerlijke zaken behoorden voortaan eveneens tot de bevoegdheid van de kantonrechter. Op 26 januari 1889 overleed Antonius Johannes Hubertus van Baar.

Vanaf juli 1889 tot oktober 1890 was **Jhr. Willem Emile Theodorus Marie van der Does de Willebois** kantonrechter in het kanton Oirschot. Ondanks het feit dat hij alle processtukken ondertekend heeft met de titel kantonrechter (en niet plaatsvervangend of waarnemend) is hij in het bevolkingsregister van ons dorp niet terug te vinden. (Dat kan omdat die gegevens één keer per tien jaren genoteerd staan.) Wel woonde er in de twintiger jaren van de vorige eeuw ene Frederik Marie Willem van der Does de Willebois op Schoonoord, maar die is pas in 1926 vanuit Den Haag naar Oirschot gekomen. Misschien familie?

Mr. Rudolf Hendrikus Arnoldus Maria Romme van 1890 tot 1898.

Veel heemleden zullen zijn naam wel kennen. Hij immers is de vader van **Carl Romme** (voorman van de KVP) die in de Molenstraat geboren is.

Rudolf zelf - de kantonrechter - is geboren op 8 juli 1862 in Oosterhout, heeft daar ook de lagere school bezocht en de laatste jaren van de lagere school doorgebracht op kostschool de Ruwenberg in St. Michielsgestel. Zijn vader Eduardus, kantonrechter in Oosterhout, gemeenteraadslid en lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant, is vroeg gestorven. Zijn weduwe ging in Den Bosch wonen waar zoonlief Rudolf het gymnasium volgde. Daarna studeerde hij rechten in Leiden waar hij in 1885 promoveerde. Na zijn promotie vestigde hij zich weer in Den Bosch als advocaat, maar in 1887 ruilde hij dat baantje al in voor adjunct-commies op de Provinciale Griffie in die stad. In 1888 trouwde hij met Marie C.Th.van Schaeck uit Maastricht. Twee jaar later, op 27 oktober

1890, kwamen ze naar Oirschot, waar Rudolf kantonrechter werd. Zijn vrouw kocht het huis Molenstraat A 280 (nu winkel Verspaandonk). Ze kregen 6 kinderen, waaronder Carl, die geboren is in 1896.

Tien jaar later - op 5 oktober 1898 - ruilde de familie Romme Oirschot weer in voor Roermond omdat de kantonrechter in die stad

Het gezin Romme-van Schaeck in Roermond, ca. 1900
Van links naar rechts: Aleida, Rud, Jan, Carl, vader,
Moeder, Marietje

benoemd was tot rechter van de arrondissementsrechtbank. In 1902 klom hij weer een stapje hoger op de 'rechterlijke ladder'. Hij werd rechter in Den Haag en dus volgde de zoveelste verhuizing. De volgende stappen waren zijn benoeming tot raadsheer aan het Gerechtshof te Amsterdam in 1907 en 5 jaar later - in 1912 - tot vice-president. Daarnaast had hij nog enkele bijbaantjes. Zo was hij curator van de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam en hij eindigde als lid van de Raad van State. Hij overleed in Den Haag op 29 januari 1939.

Een schrijver van zijn biografie heeft onder andere over hem gezegd: 'Hij moet een rechtschapen man zijn geweest, een tikje zenuwachtig, geen strever, maar bescheiden. Alleen de rechterlijke macht trok hem'.

Eugenius Martinus Gompertz was de volgende kantonrechter van het kanton Oirschot, zij het kortstondig, van 1898 tot 1902.

Hij is geboren in november 1861 in Amsterdam. Zijn eerste rechtszitting in Oirschot vond plaats op 10 december 1898 en op 13 december 1898 kwam hij vanaf Breda in Oirschot wonen. Hij was gehuwd met Antonetta Waltman-Elpers en woonde eerst op A119 (dat moet ergens in de Nieuwstraat zijn) en later op A151 (waarschijnlijk Leeuwerikstraat ?) Bij zijn 2de zitting kreeg hij tegenover zich in de beklagdenbank een groep Oirschotse wetsovertreders zitten, leden van de vereniging waarvan hij beloofd had voorzitter te worden: de Harmonie! (Hierover in de volgende uitgave.) In zijn tijd werd de beklagdenbank vooral bevolkt (als men tenminste niet verstek liet gaan) door wildstropers, nachtverstoorders en mensen die opgepakt waren wegens openbare dronkenschap of het zgn. politie-uur genegeerd hadden. Het blijkt dat soms zelfs jeugdigen voor de kantonrechter moesten verschijnen, zoals die herdersjongen van 14 jaar die 60 à 70 schapen op de openbare provinciale kunstweg en op de zijbermen liet grazen. Uitspraak: Boete van f1.- of een dag hechtenis.

Als plaatsvervangend kantonrechter tijdens zijn periode traden op Willem Arthur Klein en Jan Hendrik Albert Evers.

In maart 1902 vertrok Gompertz naar Roermond, waar hij rechter werd aan de arrondissementsrechtbank; de opvolger van ..... juist ja, Romme, die toen hogerop ging naar Den Haag.

Mr. Jan Leonardus Nicolaas van IJsselsteijn, 1902 - 1931 was de laatste kantonrechter van Oirschot en de enige die gebruik heeft kunnen maken van ons nieuwe kantongerechtgebouw.

Hij is geboren op 8 januari 1859 in Zierikzee en in april 1902 kwam hij van Zaltbommel naar Oirschot. Waarschijnlijk heeft hij daar al op het kantongerecht gewerkt. Het Oirschotse bevolkingsregister geeft als zijn voorlopige woonadres aan A 294. Dat moet ergens in de Rijksluisstraat zijn geweest. In 1907 vertrok hij naar Oostelbeers om in 1913 weer terug te komen naar Oirschot en zich te vestigen in het huis op de hoek Odulphusstraat/Gasthuisstraat. Hij is heel zijn leven vrijgezel gebleven. Voor zijn huishouding zorgde de familie van Th. van Erp, die in hetzelfde pand woonde. Verder loopt het spoor voor mij dood. Een Oirschotenaar die de leeftijd der zeer sterken heeft bereikt en de kantonrechter nog gekend heeft, meent te weten dat hij op latere leeftijd krankzinnig is geworden en als gevolg hiervan zijn laatste levensjaren heeft gesleten op Huize Voorburg in Vught.

Behalve met de gewone overtredingen waar zijn voorgangers mee te maken hebben gehad, kreeg van IJsselsteijn te maken met een nieuw soort delicten: verkeersovertredingen. En dan met name *'het rijden met een rijwiel over een voor het openbaar verkeer openstaanden rijweg, tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur voor zonsopgang, zonder dat het rijwiel voorzien is van minstens één, voorwaarts een helder wit licht uitstralende lantaarn.'*

Ook de jonge Truus Beliën (17 jaar), onderwijzeres, ontkwam niet aan een bevel om *'ter rechtzitting van het kantongerecht te Oirschot'* te verschijnen, omdat zij 's avonds geen licht op haar fiets had. Eis van de ambtenaar van het Openbaar Ministerie: f 3.-.

Het vonnis van een coulante rechter luidde echter: 2 kwartjes of een dag hechtenis.

Het laatste proces dat op het kantongerecht van Oirschot gevoerd is - volgens de archieven tenminste - werd in januari 1931 ondertekend door Mr. Van IJsselsteijn en griffier Mr. Eduard Desiré Hubert Marie Verbeek. Als ambtenaar van het Openbaar Ministerie trad op Jhr. Mr. Verhyen.

Huub en Marga van Griensven-van Erp vermoeden dat dit rechter Jan Leonardus Nicolaasvan IJsseldijk is. Is er misschien iemand van onze leden die dit kan bevestigen?

Griffiers

Bij een kantonrechter hoort natuurlijk een griffier. Ook een griffier werd door de Kroon benoemd voor een tijdvak van 5 jaar. Voor deze functie werd midden 19de eeuw een leeftijd van 23 jaar geëist. Na 1877 werd ook van hem geëist dat hij een doctoraat in de rechten had of een meesters titel. Zijn taak was het om bij een zitting aanwezig te zijn en daarvan een verslag te maken. In de ruim 100

jaren dat het Oirschotse kantongerecht functioneerde, zijn er verschillende griffiers geweest; de een gedurende een korte tijd, de ander had een lange staat van dienst. Dat laatste geldt onder andere voor vader Jan en vooral voor zoon Franciscus Goossens. Samen maakten zij gedurende 38 jaren de verslagen van de processen die gevoerd werden. Vader was afkomstig van Hoogeloon en zoon Franciscus is geboren in de Beerzen en begraven op het kerkhof in Oirschot. Zijn graf kun je vinden vooraan, meteen binnen de poort aan de rechterkant van het pad. Ook griffiers hadden regelmatig een waarnemer. Soms leende men daarvoor even een gemeenteambtenaar die in hetzelfde pand - het gemeentehuis - werkte.

Griffiers en waarnemende griffiers van het Oirschotse kantongerecht voor zover mij bekend:

Emilius Phaff, Gerard de Jong, Jan Goossens, Franciscus Goossens, C. van der Schoot, Johannes de Vocht, A. van der Lei, Karel Hengeveld, Augustinus Fritsen, Steven Meihuizen, Willem Schoenmakers, Th. Serais, Matthieu van der Grinten, en als laatste Eduard Verbeek.

Ambtenaren van het Openbare Ministerie

Zoals we gezien hebben vervulden in de 19de eeuw de burgemeesters van Oirschot deze functie. In de latere verslagen van de vonnissen komen zoveel verschillende namen voor, en soms worden die ambtenaren niet meer met naam genoemd, zodat ik me daar niet meer in verdiept heb.

In het Brabants Histories Informatie Centrum in Den Bosch liggen ettelijke dossierdozen vol met verslagen van ‘terechtzittingen’ en vonnissen (In Naam der Koningin) van de Oirschotse kantonrechters. Als je die processtukken doorneemt, krijg je een beeld van ‘de kleine criminaliteit’ van die tijd in het Oirschotse kanton. Men zal zich soms verbazen over de opgelegde straffen.

Men kan bijvoorbeeld lezen dat een oud-burgemeester einde 19de eeuw even goed een proces aan zijn broek krijgt als hij zich *om half 12 's avonds op den openbare weg te Oirschot in kennelijke staat van dronkenschap bevindt, dat 2 getuigen hebben waargenomen aan beklaagdes waggelende gang en belemmerde spraak.*

Of:

- Dat een hond los laten lopen in het veld je op 50 centen boete kwam te staan.
- Dat ook de hond van burgemeester Breton van Lith betrappt wordt op *zich loslopende bevindende op den openbare weg.* Dat levert even zo goed een boete op. Voor de burgemeester dan.
- Dat 'toffelen' in 1850 al strafbaar was. (Kom ik op terug.)
- Dat men zeker niets moest weghalen uit de hof van de veldwachter. Zoiets kwam een dader duur te staan.
- Dat er wel eens voerlui betrappt werden die 's avonds op hun vol beladen kar op de openbare weg lagen te slapen. Enzovoorts.

Persoonlijk vind ik de processen die gevoerd werden tegen wildstropers het leukste. Die beklaagden beweerden dikwijls totaal onschuldig te zijn. Ook al had een veldwachter, na een paar uren kou lijden in het struweel, hoogstpersoonlijk gezien dat de beklagde een haas uit de strik haalde. Dan nog kon die 'onschuldige' verklaren dat hij het beest uit zijn lijden wou verlossen en dat de wildstrikken niet van hem waren.

En als een vermeende stroper zich *bevonden had in het veld buiten openbare wegen en voetpaden en daar gedurende geruime tijd daar gelegen percelen - waar zich geregeld klein wild ophoudt - in zoekende houding zoals stropers plegen te doen, links en rechtsgaande doorkruist had en bij enige - in zich daar ter plaatse bevindende scharhouthege - gestelde wildstrikken pogingen had aangewend om wild op te sporen,* dan was dat nog geen bewijs dat hij aan het stropen was. Meestal vond de rechter van wel en werd de beklagde veroordeeld tot een boete van f10.- en *bij gebreke van betaling binnen twee maanden na de dag waarop het vonnis kon*

worden ten uitvoer gelegd, werd de boete vervangen door 4 dagen hechtenis.

Dezelfde krasse Oirschottenaar van daarboven vertelde ook dat in de tijd van rechter van IJsselsteijn sommige jeugdige overtreeders er prat op gingen de boete niet te betalen en zich te laten ophalen door de sterke arm, die hen in Best op de trein naar Den Bosch zette. Daar werd de jonge boef blijkbaar al verwacht, want bij het station stond de boevenwagen dan al klaar die de veroordeelde afleverde in het ‘Spinhuis’. In een café op de Oude Grintweg moet zelfs toentertijd een kaartclub thuis zijn geweest, waarvan men alleen lid mocht worden als men wegens stropen in de bak had gezeten.

Ja - om met Paul van Vliet te spreken *dat zijn leuke dingen voor de mensen...*die jaren later in de archieven snuffelen.

Clari van Esch-van Hout, met dank aan Fam. Van Baar, Romme, Van Erp.

Informatie: B.H.I.C. Den Bosch,
R.H.C. Eindhoven
Biografie fam. Van Baar. (C. v. Baar)
Biografie fam. Romme (J. Bosmans)

INHOUD

COLOFON	1-2
WERKGROEP 'T KLEINOOD' Theo van de Loo	3-7
UIT HET OIRSCHOTSE ROOMSE LEVEN (6) Ans Verhouden-Vermeulen	8-24
FIETSTOCHT HEEMKUNDEKRING NAAR ST.OEDENRODE Nelly van Kessel	25-26
DE KANTONRECHTERS VAN OIRSCHOT EN HUN MEDEWERKERS Clari van Esch-van Hout	27-39
INHOUD	40